Автор: Unsvet
23.03.2020 14:38 - Обновлено 09.03.2021 13:34

Миколаївці, одесити, а також жителі багатьох інших міст і країн чудово знають, що таке “Коблеве”. Щоправда, хтось подумає про село на Березанщині, хтось — про марку вина, а хтось згадає чудовий відпочинок чи романтичне знайомство на нашому Білобережжі. А ось про історію цього топоніма знають далеко не всі.

Отож, спробуємо виправити таку ситуацію. XVIII, утворююче для нашого краю, століття. До списку неординарних особистостей, чиї шляхи тісно були пов’язані зі щойно збудованими південними причорноморськими містами — Херсоном і Миколаєвом — краєзнавці відносять ім’я віце-адмірала Миколи Семеновича Мордвинова. Служити на флоті він почав в дванадцятирічному віці. Навчався морській справі в Англії, кілька років як волонтер служив в англійському флоті, де отримав добре морське загартування. На початку морської кар’єри служив ад’ютантом у британського адмірала Чарлза Ноульса. У 1782-1784 роках, командуючи лінійним кораблем “Цар Костянтин”, Мордвинов вирушив у Ліворно з секретною місією. Саме там, у південній Італії, тридцятирічний морський офіцер зустрів, закохався і одружився на дивовижній красуні і розумниці, англійці за походженням Генрієтті Олександрівні з родини Кобле (Cobley). Вона доводилася сестрою дружині тамтешнього англійського посланця Партриджа. Молоду дружину разом з її братом Томасом Микола Мордвинов повіз із собою на щойно отримані від Османської Порти території.

Графиня Генрієтта Олександрівна Мордвинова (Кобле) (1764-1843)

Про походження родини Кобле відомо небагато. Зі спогадів Наталії Миколаївни Мордвинової — дочки адмірала, відомо, що Генрієтта Олександрівна Кобле, її матінка, народилась у 1764 році в Англії. Після смерті батьків восьмирічну Генрієтту взяла на виховання старша сестра — місіс Партридж, яка проживала в Італії. Брату Томасу, народженому в 1761 році, тоді виповнилося 11 років.

Після приїзду до Причорномор’я молодий англієць вступив на військову службу до Миколаївського механізованого полку і отримав слов’янське ім’я Хома Олександрович Кобле. Сталося це в 1783 році. Незабаром молодий секунд-майор Причорноморського Миколаївського гренадерського полку Кобле взяв участь у другій турецькій війні. Воював у складі гребної флотилії у водах Буго-Дніпровського лиману. Вже в 1788 році Кобле був високо оцінений керівництвом за хоробрість при взятті Очакова і підвищений у званні. Тоді ж Кобле став ад’ютантом М. І. Голенищева-Кутузова.

1790 рік. Секунд-майор Кобле відзначився мужніми подвигами під час штурму Ізмаїла, брав участь в боях під Очаковом, Бендерами, Аккерманом, Ізмаїлом, де отримав поранення.

1792 рік. Успішно закінчилася турецька кампанія. Хома Кобле — герой війни, вже підполковник, нагороджений орденом Святого Георгія IV ступеня. За відмінну службу він отримує 12 тисяч “казенних” десятин тоді незайманих земель на лівому (нині миколаївському) березі Тилігульського лиману.

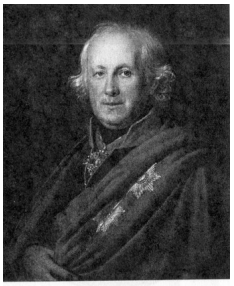

Микола Семенович Мордвинов. Портрет роботи А. Г. Варнека

В тому ж році згідно з указом імператриці Катерини II адміністрація Чорноморського адміралтейського правління переїжджає з Херсона до Миколаєва. Цей факт означився і переїздом великого сімейства Миколи Мордвинова, на той час головного командира Чорноморського флоту і портів.

Наталія Миколаївна Морвинова згадувала: “У Миколаєві мій батько влаштувався дуже

добре, клімат там здоровий, і життя його взагалі змінилося, стало набагато зручніше в усіх відношеннях. Його сімейство нараховувало близько двадцяти осіб: крім сімейства нашого і рідних наших тіточок Єлизавети Семенівни з дочкою, Ганни Семенівни з сином, дядечка Хоми Олександровича Коблея, в щоденному нашому товаристві було... багато французьких емігрантів..., і багато міських дам приїжджали до нас вечорами...”.

Згідно з записами в “Журналі про видачу з Канцелярії будівель м. Миколаєва документів на відведені місця” в травні 1794 року підполковнику Хомі Олександровичу Кобле було відведено місце в кварталі 82, а в 1798 році, теж у травні, вже полковнику — ще одне місце в кварталі 137. Першу ділянку він міг і освоїти, відомостей про те ми не маємо, а ось другу — вже навряд, адже був переведений до міста Царицин.

9 березня 1799 року колишній ад'ютант генерала Голенищева-Кутузова Кобле Хома Олександрович — шеф Царицинського гарнізонного полку — отримав звання генерал-майора і був призначений Царицинським комендантом та головнокомандувачем гарнізону. Наприкінці 1801 року він стає шефом Ладозького мушкетерського полку, що розквартировувався в Одесі.

Повернення до Одеси було дійсно тріумфальним. Генерала Кобле призначають комендантом міста, на нього чекають ще не обжиті даровані йому землі. З часом уздовж лиману з'явилися села Мала Коблівка, Кобліївка, Троїцьке. У 1798 році, коли був складений “Атлас Новоросійської губернії”, нове поселення поблизу балки Малий Цариголець на березі Тилігульського лиману позначено, як слобода Кобліївка.

Микола Никифорович Мурзакевич

У першому томі “Записок Одеського Товариства історії та старожитностей” Миколи Мурзакевича, відомого історика і археолога, читаємо “про два еллінських написи, знайдених поблизу села Троїцького в маєтку поміщика Хоми Олександровича Кобле”.

На своїх землях Кобле дозволив селитися селянам-втікачам, відставним українським козакам.

Розум, талант, англійський прагматизм і старанність Хоми Кобле високо цінував градоначальник Одеси Е. Й. Рішельє. Сучасники називали Кобле одним з найближчих сподвижників великого адміністратора. Чого лиш варте визнання у вигляді пропозиції про розташування дачі Кобле біля Дюкового саду. Адже сучасникам було добре відомо, що герцог дуже обережно вибирав собі сусідів. Це були люди відмінного виховання, першим серед яких значився пан комендант Хома Олександрович Кобле. Разом вони активно і розумно облаштовують місто. Хома Олександрович будує добротні й зручні

будинки на території свого кварталу, колись грецькому форштадту.

Генералу належав цілий квартал, обмежений вулицями Дворянською, Коблевською, Торговою, Садовою. Назва Коблевська красномовно говорить за себе. Вулиця Садова отримала назву на честь “великого саду”, що належав найдбайливішому коменданту. Цей сад був другим в Одесі після знаменитого “Міського саду” де Рибаса. Магазини, що належали Кобле, виходили вітринами на “новий базар” і дали назву вулиці Торговій. Походження назви Дворянської вулиці теж пов'язане з діяльністю Хоми Кобле. Оскільки саме він був предводителем одеського дворянства, а до цього обіймав посаду предводителя дворянства всієї Херсонської губернії.

Особливе місце в діяльності генерала Кобле займає період боротьби з “найжорстокішим злом, яким Провидіння випробовує рід людський” — епідемією східної чуми влітку 1812 року.

Кобле був одним із організаторів “лінії Карантинної варти”, що оточувала місто, і тридцятиденної обсервації. У найкритичніший момент за наказом герцога де Рішельє він організував 46-денний загальний карантин і очолив проведення надзвичайних заходів. Тоді були заборонені всі збори, закриті “присутствені місця”, гарнізон виведено за межі міста, спалені зачумлені місця. Хома Олександрович подбав і про поховання померлих, організацію чумного кладовища.

Багато років потому на вершині штучного насипу над кладовищем за вказівкою Михайла Воронцова буде встановлено меморіальну плиту в пам'ять про жертв чумних епідемій. Давно вже немає цього пам'ятного знака, однак про безіменних одеситів і діяння коменданта міста нагадує сам пагорб, який і досі зветься в народі Чумкою.

Віктор Петрович Скаржинський.
Портрет роботи Б. Старощука

Діалог двох великих людей — Хоми Олександровича Кобле і Віктора Петровича Скаржинського — дозволяє нам через століття скласти їх особистісні портрети. Приводимо цитату з роману “Кам'яне море” Ю. С. Трусова, аби відчути присутність цих справжніх, гідних наслідування чоловіків.

Читаємо… “Розповідає Віктор Скаржинський... У цьому люб'язно надісланому мені листі від одеського коменданта генерал-майора Хоми Олександровича Кобле йдеться про те, що в Одесі лютує чума, і він змушений оточити військами місто, встановити суворий карантин. Тому він не дозволяє виїхати з Одеси моїй хворій сестрі і висловлює свої щирі співчуття і вибачення ... Адже моя сестра вже багато років страждає слабкістю

грудей... У місті, яке відвідало це лихо, вона загине. Адже вона одна, зовсім одна, без близьких, без грошей, без привіту і ласки. Я змушений прийти сестриці на допомогу... я залишу все і помчу до Одеси...

Очі Скаржинського були широко розкриті. Він вийняв з кишені білосніжну хустку і підніс її до обличчя. Вид командира, що плаче, його жалісливі слова зачепили Кіндрата.
— Ні, ваше благородіє. Вам не слід залишати загін і їхати до Одеси. Тому що чумний карантин — справа довга. Вас можуть затримати в Одесі. Та й залишати самовільно загін під час війни ганебно! Пошліть краще в Одесу мене. Я доставлю гроші вашій хворій сестриці, знайду людей вірних, що її будуть берегти, і привіт сердечний від вас передам... Через два тижні повернуся...

До Одеси Кіндрат дістався лише пізно ввечері на третій день своєї подорожі. Ще в степу по кільцю яскраво палаючих вогнів він зрозумів, що місто оточене військами. Через заставу його пропустили безперешкодно.

Це тепер ні до чого. Сховай свій папір ... Можливо, він знадобиться, коли тебе потягнуть ховати. А можливо, й тоді буде ні до чого. Нині покійничків всіх скидаємо в один яр за містом і прізвищ не питаємо ... У нас, брате, чума в Одесі. Зрозумів, куди заїхав?
— Так точно, ваше благородіє.
— Ну, якщо зрозумів, так забирайся ...
— Мені, ваше благородіє, наказано пану генерал-майору Кобле лист вручити... — Можна, — весело крякнув поручик.
Генерал-майор Кобле з нами нині у полі нудиться. Он там, ліворуч, де вогнів більше, — його намет.

Хома Кобле відомий був своєю запальністю і надзвичайно гучним голосом, а також і добротою. Підлеглі поважали Кобле як бойового генерала. Він одним з перших увірвався в Бендери, Аккерман. Був контужений під час штурму Ізмаїла, водив в атаку кінних єгерів при Мачине. Хома Олександрович подивився на Кіндрата. Форма ополченця, незнайома йому, зацікавила і здивувала його.
— Хто такий будеш? — запитав він.
—Унтер-офіцер ескадрону ополченців пана колезького асессора Скаржинського. Прибув особисто вручити лист вам, — чітко відрапортував Кіндрат, — і простягнув Кобле запечатаний пакет. Генерал-майор зразу ж почав читати послання Скаржинського.
— Гм ... Твій Віктор Петрович правильно чинить. Дуже добре, що він веде ескадрон на безбожного Бонапарта. Він гідний син свого батька — мого друга. І те, що прислав тебе з листом і з грошима для своєї хворої сестри, — теж добре. А гроші ти не загубив в дорозі? — звернувся він до Кіндрата.
— Ні! Гроші і лист цілі. Мені велено вручити їх особисто сестриці, — відповів Кіндрат.
— І чудово! Чудово ... Вручи гроші не зволікаючи. Тому що зараз чума, і все важливе треба робити сьогодні, не відкладаючи на завтра ... Бо завтра це вже може бути і не під силу. Зрозуміло? — похмуро посміхнувся Кобле. — Це ти зробиш сьогодні, а завтра зранку понесеш лист у Дюків сад на дачу.
Гей, Кас'янко, — крикнув Хома Олександрович вістовому, — проведи унтера на хутір

до мадемуазель Скаржинської.

Кіндрат хотів було вже ретируватися, але Кобле жестом руки зупинив його.
— Стій! Командир твій просить, щоб я тебе пропустив з його сестрою через заставу на предмет від'їзду її для поправки здоров'я в Трикратне. Це — неможливо! Я навіть рідного брата, якби від цього залежало його життя, пропустити з міста не зміг би. Якщо птах летить з Одеси, ми в нього стріляємо. І ти, унтер, тому не поїдеш — не пустимо. У мене тут за кожним кущем солдати з зарядженими рушницями. Це, якщо таємно спробуєш тікати. Кулю в спину отримаєш. Зрозумів? А тепер — марш! — так повчав Кіндрата грізний генерал...".

Арман-Жан дю Плессі де Рішельє

Зоряним часом у житті Томаса Кобле був період з 1814 до 1815 рр., коли між правлінням герцога де Рішельє і графа Олександра Ланжерона він виконував обов'язки градоначальника Одеси і генерал-губернатора. Тут він показав, що значить бути людиною честі, відповідальним за місто, край і людей. У дуже складний для міста і краю час саме йому, Хомі Олександровичу Кобле, герцог Рішельє, назавжди прощаючись з Одесою 22 вересня 1814 року, доручив одеське градоначальство і генерал-губернаторство.

З Парижу прем'єр-міністр Франції герцог де Рішельє дякував кавалерові генералу Хомі Олександровичу Кобле за "старанне сприяння" своїм намірам, спрямованим "на благоденство Одеси", в період, коли той "залишив місце градоначальника". За правління Олександра Ланжерона, свого бойового друга, Хома Олександрович ще кілька років чесно служив на посту коменданта міста, вийшовши у відставку через хворобу 20 лютого 1819 року.

Якою ж людиною був Хома Кобле, чим вирізнявся в особистому житті? Короткі відомості сучасників, його особисті повідомлення про себе вимальовують для нас образ живої, діяльної, привітної, доброзичливої людини, яка не хизується своїм становищем, статками та знатними родичами.

Генерал Кобле був "незмінної привітності і постійної веселості характеру", "істинно любимим усіма тими, хто його оточував". Хома Олександрович завжди був неодмінним учасником значущих заходів, що проводилися в місті та збирали еліту тодішнього одеського суспільства. Так було на першому в місті святкуванні Різдва з прикрашеною ялинкою, влаштованому в 1814 році княгинею Мартою Наришкіною для своєї дочки Софії.

До початку XIX століття в Одесі було Заохочувальне Скакове товариство, чий іподром був розташований на Пересипу, і Новоросійське товариство заохочення кіннозаводства зі своїм іподромом. На іподромах усі знали, поважали і любили Новоросійського генерал-губернатора Михайла Воронцова, власника Примадонни, і військового коменданта Одеси Хому Кобле, власника легконогої Лезгінки. Вони часто разом брали участь в перегонах і завойовували призи.

Олександра Осипівна Смирнова-Россет (1809-1882). Акварель художника П. Соколова, 1835 р.

Про генерала Кобле вельми барвисто написала в своїх мемуарах Олександра Йосипівна Смирнова-Россет, дочка коменданта одеського порту Йосипа (Жозефа) Россета.

Россет і Кобле — іноземні моряки приблизно одного віку, одночасно вступили на військову службу. Обидва брали участь в Очаківській справі, і обидва відзначалися О. В. Суворовим як хоробрі і вмілі моряки. Нагороди та землі отримали як герої турецької кампанії. Россет і Кобле разом рятували людей від чуми. Хома Олександрович дбав про осиротілих дітей свого товариша, який помер під час епідемії чуми в 1813 р.
Олександра Россет з дитинства запам’ятала гучний голос бравого добряка — міського коменданта і його кумедний англійський акцент. А вже в Петербурзі, в їх останню зустріч, Кобле розповів, безмірно засмучуючись, про смерть коханої дружини, романтичну історію свого одруження...

Службова потреба привела молодого офіцера в козацьку станицю, де, за його словами, з першого погляду “закохався, як кіт” в дочку козацького полковника Циплетева. Почуття було взаємним, але суворий батько сприйняв поспішну пропозицію в штики. Полковник сказав тоді закоханому Хомі: “Дідько знає, хто ти такий, якого ти роду-племені, і віра у тебе не наша”.

“Тоді я свою наречену викрав, посадив її на коня поперед себе, сказав триматися міцно. Але вона сказала: “Хома Олександрович, ви такий добрий і вчений і говорите англійською. А я така темна, і жодної книжки не читала”. Я їй відповідаю: “Який я вчений, я теж ніколи книжки не читав, а вчився тільки на наших старовинних англійських піснях та історіях про привидів і мерців, а чини отримував не за знання, а за хоробрість...”.

“Ми так скакали з нею, — розповідав Кобле, — сорок верст степом до першої станиці з церквою. У зговірливого священика ми повінчалися”.

Згідно з тогочасним законом шлюб міг бути освячений в церкві, навіть якщо тільки один із наречених православної віри. Діти, народжені в цьому шлюбі, автоматично

визнавалися православними. Шлюб Кобле був офіційно визнаний.

Утім, злукавив генерал про свою освіту, бо мав таке велике бажання сподобатись обраниці. Про ступінь його освіченості говорить скріплений його підписом формулярний список. Ось що там можемо прочитати: “Грамоті російською, італійською, англійською — читати і писати, арифметиці, геометрії, фехтувати, танцювати і в манежі їздити — вміє”.

Англієць Томас і козачка Єлизавета Кобле жили щасливо, любов свою пронесли через все життя, поріднилися з вельми сановними родинами. Про дітей відомо небагато. Скільки їх було — двоє, троє, більше?.. Відомо, що красуня-дочка Клавдія вдало вийшла заміж. З цього приводу Олександру Ланжерону приписують жарт, що раніше вона не виходила заміж тому, що шукала “по-лучше”.

Син Єлизавети і Томаса Кобле з міфологічним ім'ям Аполлон був, ймовірно, надзвичайної вроди. Класична грецька краса, за свідченнями сучасників, загалом “була присутня в сімействі Кобле”. Відомо, що Аполлон народився в 1811 році, жив в Кобліївці, господарював. У списках випускників Миколаївського (Санкт-Петербург) кавалерійського училища 1830 року значиться Кобле Аполлон (з юнкерів в лейб-гвардії Драгунський полк). “Гвардії поручик Аполлон Хомич Кобле» — значиться в почесному списку Одеських повітових предводителів дворянства, і дата — 1838 рік.

Як довго володіли спадкоємці Кобле дванадцятьма тисячами десятин землі на лівому березі Тилігульського лиману, точних даних немає. В укладачів “Історії міст і сіл Української РСР. Миколаївська область” читаємо: “На початку 20-х років XIX століття село стало власністю князів Барятинських. На честь одного з членів сім’ї Барятинських село Кобліївка було перейменовано в Анатолівку”.

Значно більше відомостей про родину Кобле в Одесі. За часів коменданта генерала Кобле, а нерідко і за його ініціативи, створювалися всі інституції молодого міста. За його пропозицією було прийнято рішення про будівництво в Одесі резиденції військового коменданта і гауптвахти, закладено і розпочато будівництво (1815) першого, ще дерев'яного, одеського маяка на мисі Великого Фонтану.

Саме Хома Олександрович зробив собі і нам чудовий подарунок: з Італії першим виписав насіння “земляних яблук”, які з успіхом почав вирощувати в своїх угіддях. Невідомий тоді ще в околицях наших міст плід назвали помідором. І невдовзі почався “помідорний бум”.

22 квітня 1833 року “Одесский вестник” повідомив, що “13 цього місяця помер тут, на загальний жаль, колишній Одеський комендант генерал-майор Хома Олександрович Кобле”. Відспівували його в лютеранській церкві, побудованій в 1827 році.

15 квітня 1833 року катафалк з тілом покійного шефа супроводжував почесний ескорт ладозького піхотного полку, численна процесія, очолювана громадянами міста-шанувальниками “одного із старожилів”, який брав діяльну участь “в первісному придбанні міста Одеси, як один з перших його правителів”, кавалера багатьох орденів.

Згідно з останнім бажанням покійного, його було поховано в маєтку Коблівка, що в 44-х верстах від Одеси. Місце могили нині невідоме. Найімовірніше, тіло поховане в Анатолівці, яка до 1850 року називалася Малою Коблівкою.

Портрет генерала Хоми Олександровича Кобле пензля художника Карла Рейхеля, написаний в 1819 році, знаходився в міській думі Одеси серед портретів видатних діячів і адміністраторів міста. У 1910 році портрет був переміщений із зали думи в Музей витончених мистецтв. Портрет парадний, поясний. Хома Олександрович зображений в генеральському мундирі з еполетами. Через ліве плече — світло-червона анненська стрічка, на грудях — ордени Св. Анни і Св. Георгія.

Одеські городяни ознаменували подяку свою Хомі Олександровичу найменуванням на його честь однієї з вулиць — Коблевська. Назва була народною, виникла стихійно і закріпилася ще за його життя.

І в XXI столітті Томас Кобле своєю духовною присутністю допомагає нашому краю заблищати ще яскравіше.

Література:

Христова Н. Коблево. Край Томаса Кобле / Н. Христова // Вечерний Николаев. — 2019. — № 12. — С. 5.

Чичкалюк Т. Генерал Фома Кобле, джентльмен, подаривший югу Украины Коблево / Т. Чичкалюк // Николаевские новости. — 2013. — № 53. — С. 4.

Чичкалюк Т. Томас Кобле: світлої пам'яті Хоми (Томаса) Олександровича Кобле (бл. 1761-1833 рр.) / Т. Чичкалюк. — Миколаїв : Ірина Гудим, 2018. — 40 с.

Електронні ресурси:

Кобле, Фома Александрович [Электронный ресурс] // Википедия : свободная энциклопедия. — Электрон. дан. — Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5,_%D0%A4%D0%BE%D0%BC%D0%B0_%D0%90%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87 . — Название с экрана. — Дата последней правки: 10.08.2019. — Дата просмотра: 23.03.2020.

Он создавал историю Коблево — о легендарном Томасе (Фоме) Кобле [Электронный ресурс] / Koblevo NEWS. — Электрон. дан. — Режим доступа: https://koblevo.news/2019/04/03/12587/ . — Название с экрана. — Дата публикации: 03.04.2019. — Дата просмотра: 23.03.2020.

Солдатский А. Вспомним о шотландце, который внес большой вклад в становление Одессы [Электронный ресурс] / Александр Солдатский // Слово : общественно-политическая газета. — Электрон. дан. — Режим доступа: http://slovo.odessa.ua/news/33823-vspomnim-o-shotlandce-kotoryy-vnes-bolshoy-vklad-v-stanovlenie-odessy.html . — Название с экрана. — Дата публикации: 12.03.2019. — Дата просмотра: 23.03.2020.